

ОСОБЛИВОСТІ ПРОЯВУ ЯВИЩА МІЖМОВНОЇ ІНТЕРФЕРЕНЦІЇ В ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ У ЗАГАЛЬНООСВІТНІХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ

У статті охарактеризовано поняття міжмовної інтерференції, розглянуто різні підходи науковців до її класифікації, а також окреслено шляхи подолання даного явища при вивченні іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах.

Ключові слова: міжмовна інтерференція, іноземні мови, шляхи подолання, фонетичний, лексичний, граматичний рівні інтерференції.

В статье охарактеризовано понятие межъязыковой интерференции, рассмотрены различные подходы ученых к ее классификации, а также намечены пути преодоления данного явления при изучении иностранных языков в общеобразовательных учебных заведениях.

Ключевые слова: межъязыковая интерференция, иностранные языки, пути преодоления, фонетический, лексический, грамматический уровни интерференции.

The paper describes the concept of interlingual interference, and different scientific approaches to its classification. The ways to overcome this phenomenon in the process of studying of foreign languages in secondary schools are traced as well.

Key words: interlingual interference, foreign languages, overcoming ways, phonetic, lexical, grammatical levels of interference.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та євроінтеграції все більшої актуальності набуває володіння декількома іноземними мовами, що згідно з державною політикою реалізовується шляхом збільшення кількості мов, запропонованих учням для вивчення в рамках шкільних програм. При одночасному або послідовному вивченні характерною рисою взаємодії першої, другої іноземних та рідної мов є їх вплив одна на одну. Такий вплив може набувати позитивного характеру (транспозиція), тобто раніше утворені навички слугують основою формування нових, а також мати негативні наслідки (інтерференція), що виявляється в зниженні продуктивності дій та появі помилок як в усному, так і писемному мовленні. Саме явище інтерференції привертає особливу увагу, оскільки значною мірою створює труднощі в процесі засвоєння іноземної мови та потребує розробки ефективних шляхів його подолання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідження питання міжмовної інтерференції неодноразово перебувало в центрі уваги як вітчизняних, так і зарубіжних науковців. Багато наукових досліджень таких

лінгвістів, як Й. Хольц-Ментері, Е. Мегісте, В. Н. Комісарова, А. С. Д'яков, З. Б. Куделько зосереджені на вивченні особливостей означеного явища. Зокрема, А. С. Д'яков та З. Б. Куделько у своїх працях демонстрували розробки різноманітних класифікацій міжмовної інтерференції [4]. Також варто зазначити, що науковець О. А. Шаблій вивчала інтерференцію на міжмовному рівні в контексті психолінгвістики [7], а такі вчені, як В. Н. Комісаров та Й. Хольц-Ментері акцентували увагу на впливі процесів лінгвістичної інтерференції на здійснення перекладу [5].

Однак варто зауважити, що проблеми міжмовної інтерференції та шляхи її подолання в умовах вивчення учнями іноземних мов в загальноосвітніх навчальних закладах є розкритими в порівняно меншому обсязі і потребують подальших розвідок, що і становить **актуальність теми дослідження**.

Мета статті – охарактеризувати поняття міжмовної інтерференції, розглянути її види та окреслити шляхи подолання даного явища при вивченні іноземних мов у навчальних закладах загальної середньої освіти.

Використання терміна «інтерференція» в лінгвістиці пов'язане з членами Празького лінгвістичного гуртка. Однак широкого застосування термін набув після опублікування монографії У. Вайнрайха під назвою «Мовні контакти», у якій науковець дав визначення інтерференції як «випадкам відхилення від норм, які мають місце в мовленні двомовних індивідів у результаті того, що вони володіють більше ніж однією мовою, тобто внаслідок мовного контакту» [3, с. 22].

Л. Щерба та Ю. Жлуктенко вважають, що сутність процесу інтерференції полягає в обопільному пристосуванні мови того, хто говорить, та мови того, хто слухає. Учені відносять до інтерференції «всі зміни в структурі мови, а також у значеннях, властивостях, що виникають унаслідок взаємодії з мовою, що знаходиться з нею в контакті міжмовного зв'язку» [**Ошибка! Источник ссылки не найден.**5, с. 61].

На думку В. Макея, інтерференція – це використання елементів, що належать одній мові, в ситуації, коли письмовий чи усний акт спілкування відбувається з використанням іншої мови [1].

Отже, інтерференція – це взаємний вплив мовних систем, який виникає у процесі вивчення однієї іноземної мови (контакт відбувається між рідною та іноземною мовами) або одночасного (послідовного) вивчення декількох іноземних (взаємодіють відповідно рідна з іноземними мовами або іноземні мови між собою).

Щодо класифікації видів інтерференції існує декілька підходів. Так, А. М. Богуш виокремлює пряму і непряму інтерференцію. На думку науковця, пряма інтерференція передбачає миттєве, підсвідоме перенесення елементів раніше засвоєної мови в мовлення іншої мови, що перебуває на етапі вивчення. Такий вид інтерференції має переважно зовнішній міжмовний характер. Питома вага прямої інтерференції є прямо пропорційною рівню спорідненості контактуючих мов. Іншим різновидом інтерференції, за А. М. Богуш, є непряма, яку ще називають внутрішньою, вона зумовлена істотними розходженнями в

морфологічній, фонетичній, семантичній та інших структурах обох мовних систем [2].

В. В. Алімов виокремлює фонетичний, морфологічний, синтактичний, лексичний та семантичний рівні інтерференції [1, с. 19], а Н. Б. Мечковська вважає, що інтерференція може охоплювати різні рівні мови – фонетику, морфологію, словотвір, лексику та синтаксис [6, с. 105].

Зазначимо, що У. Вайнрайх вирізняє такі рівні інтерференції: фонетичний, лексичний та граматичний [3, с. 3]. На думку дослідника, суть процесу інтерференції полягає в тому, що учень, засвоюючи нерідну мову, несвідомо переносить систему чинних правил та закріплену в рідній мові програму мовленнєвої поведінки в іноземну. Він вважає, що дві співвідносні системи, кожна з яких відповідно визначає певну мову, утворюють третю систему, у якій діють закони рідної і нерідної мов. Головною рисою даної системи є взаємозв'язок та обопільне існування особливостей рідної, першої, другої та інших іноземних мов.

Загалом, думки більшості науковців сходяться в тому, що лінгвістична інтерференція охоплює основні аспекти мови – фонетику, граматику та семантику.

Вияви лінгвістичної, тобто міжмовної інтерференції, є різноманітними та, на думку Ю. Жлуктенка, поділяються на такі типи:

- застосування «чужого» мовного матеріалу в контексті використовуваної мови (найбільше дане явище проявляється у використанні лексичних одиниць рідної чи першої іноземної мов, що є схожими, у другій іноземній відповідно): ***We** kauften das neue Auto* (займенник «We» наявний в англійській мові, але в даному випадку застосовується в реченні, написаному німецькою мовою);

- створення одиниць із мовного матеріалу однієї мовної системи за зразком одиниць тієї, з якою відбувається контакт, тобто наділення одиниць цієї системи функціями, властивими їх іншомовним корелятам (наприклад, застосування правил однієї мови при утворенні граматичних структур в іншій): *Die Kinder **spieled** in dem Hinterhof* (у даному випадку використано правило утворення минулого часу з англійської мови (Past Simple для правильних дієслів формується додаванням закінчення «ed» до дієслова) для утворення минулого часу в німецькій мові (Präteritum для правильних дієслів формується додаванням суфікса «te» та у випадку третьої особи множини – закінчення «n»));

- копіювання моделей однієї системи за допомогою засобів іншої, наприклад, перенесення синтаксичної структури однієї мовної системи в іншу: *Since 2008 **have** we 200 books **published*** (структура, у якій допоміжне дієслово, яке входить до складного присудка, стоїть в реченні на другому місці, а незмінювана частина (Participle II) – у кінці, характерна для німецької мови, тому її використання в англійській є помилкою і, як наслідок, виявом інтерференції).

Ступінь прояву міжмовної інтерференції може бути різним – усе залежить від факторів, що на неї впливають. Дані фактори можна умовно

розподілити на *суб'єктивні* (пов'язані зі специфікою самого учня, який опановує мову: індивідуальні мовні здібності, мовна компетенція, фонові знання, лінгвістичний досвід) та *об'єктивні* (пов'язані з особливостями мов, що перебувають у контакті: ступінь генетичної схожості мов, індивідуальні системно-структурні властивості, які визначають специфіку мови, що вивчається).

Аналізуючи шляхи подолання небажаної інтерференції, що виникає при вивченні іноземних мов у загальноосвітніх навчальних закладах, варто зазначити, що вчитель не лише повинен добре володіти іноземною мовою, якої навчає, та методикою її викладання, але й має бути обізнаним з основними поняттями, синтаксичною, граматичною та фонетичною структурами, базовим лексичним запасом та особливостями його вживання іноземної мови, котру учні вивчають паралельно. Така обізнаність дозволяє оптимізувати процес вивчення другої іноземної мови, оскільки надає змогу вчителю:

- проаналізувати фонетичні, лексичні, граматичні та інші особливості обох мов, виявити їх аналогії та розбіжності, що, у свою чергу, дасть можливість продуктивно організувати навчальний процес із вивчення окремих тем (фонетичні звуки, граматичні правила, лексичні одиниці, які є дуже схожими або ідентичними, не потребують тривалого часу, відведеного на їх вивчення, а можуть бути об'єднані з більш складними, невідомими для учнів);

- при поясненні невідомого матеріалу опиратися на лінгвістичний досвід учнів, отриманий при засвоєнні першої іноземної мови (наприклад, при вивченні розбіжностей між уживанням означеного і неозначеного артиклів слід проводити аналогії між їх використанням у німецькій та англійській мовах відповідно);

- знаючи специфіку вимови, слововживання, формування висловлювань першої іноземної мови, попереджати та виявляти помилки, пов'язані з її впливом, та розробляти комплекс вправ із метою їх усунення (такі вправи повинні акцентуватися на так званих проблемних явищах, котрі, на думку вчителя, викликають найбільше труднощів).

Аналізуючи вищезазначене, можна зробити висновок про те, що шляхи подолання небажаної інтерференції повинні базуватися на порівняльному аналізі контактуючих мов. Умовно ці шляхи можна поділити на три категорії в залежності від рівня мови, на якому виникає інтерференція:

- *фонетичний*:

- 1) виявляти та скореговувати помилки у вимові, спричинені впливом іншої мови на початковому етапі вивчення, відповідно до фонетичної системи нової мови та доповнювати її тими елементами вимови, що відсутні в рідній або другій іноземній мові учнів (вчителю необхідно виправляти такі помилки, розпочинаючи з перших занять, незалежно від того, які фонетичні явища вже було вивчено, а які – ні; за умови негайного виправлення таких помилок вони не перетворюються на навичку, викоренення якої потребуватиме значно більшого проміжку часу);

- 2) при викладанні фонетичного матеріалу використовувати аналітико-імітативний метод, суть якого полягає в роз'ясненні особливостей артикуляції

того чи іншого звука, його спільних і відмінних рис відносно відповідних аналогів звукової системи контактуючої іноземної мови (разом із його багаторазовим повторенням);

3) застосовувати аудіозаписи мовленнєвих зразків, здійснених носіями виучуваної мови, оскільки часте прослуховування та повторення такого зразка разом із коментарями вчителя стосовно артикуляції спонукає учнів до правильної вимови та усуває навички вимови звуків іншої іноземної і рідної мов;

– *лексичний*:

1) звертатися до інтернаціоналізмів, які, наприклад, у романогерманських мовах мають переважно греко-латинське походження; дані лексичні одиниці можуть відрізнятися вимовою (іноді – написанням), але їх можна впізнати (вчителю необхідно наголошувати на розбіжностях у вимові та написанні відповідників, якщо вони відрізняються);

2) створювати таблиці і списки відповідності схожих слів контактуючих мов (наприклад, англійської та німецької); такі таблиці необхідно використовувати для швидкого збагачення лексичного запасу учнів;

3) спрямовувати особливу увагу на лексичні одиниці, які з погляду морфології є майже ідентичними, однак мають абсолютно різний переклад, їх необхідно виокремлювати та наголошувати на їх семантичних розходженнях (наприклад, англійське дієслово «become» означає «робитися, ставати», у свою чергу, його морфологічний аналог у німецькій мові «bekommen» перекладається як «отримувати»);

– *граматичний*:

1) детально проаналізувати граматичні системи контактуючих мов із метою виокремлення аналогій та розбіжностей утворення та застосування окремих граматичних категорій обох мов;

2) розробляти відповідну систему вправ для попередження та подолання граматичної інтерференції на основі порівняльного аналізу граматичних структур мов;

3) залучати учнів до самостійного порівняння та обговорення мовних явищ, схожих в обох мовах, обґрунтування використання того чи іншого граматичного поняття в одній мові та активізації знань стосовно схожого явища в іншій контактуючій мові.

Варто зазначити, що незалежно від рівня прояву явища міжмовної інтерференції, завдання і вправи насамперед мають бути орієнтовані на порівняння та обговорення аналогій і розбіжностей, мета яких – встановити зв'язки між рідною, першою іноземною та другою іноземною мовами. Раціоналізація навчального процесу повинна здійснюватися за допомогою використання вже набутого мовного і мовленнєвого досвіду у вивченні рідної та першої іноземної мов, а також вибору оптимальної технології навчання, що врахувала б взаємодію нового іншомовного механізму рідної і першої іноземної мов. Основою виявлення інтерференції має бути аналіз помилок, оскільки саме вони є конкретним її проявом.

Висновки. Отже, явище міжмовної інтерференції є досить складним та в процесі оволодіння іноземними мовами створює багато перешкод. Однак розробка ефективних шляхів його подолання та активне їх упровадження в навчальну практику сприятиме мінімізації негативного впливу навичок, освоєних при вивченні однієї мови, на навички оволодіння іншими мовами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Алимов В. В. Теория перевода. Перевод в сфере профессиональной коммуникации : учебное пособие / В. В. Алимов. – Изд. 4-е, испр. – М. : КомКнига, 2006. – 160 с.
2. Богущ А. М. Теорія і методика розвитку мовлення дітей раннього віку : навчальний посібник / А. М. Богущ. – К. : Слово, 2003. – 344 с.
3. Вайнрайх У. Одноязычие и многоязычие / У. Вайнрайх // Новое в лингвистике. – М., 1972. – Вып. 6. – С. 22 ; 25-60.
4. Д'яков А. С. Основи термінотворення: семантичні та соціолінгвістичні аспекти / А. С. Д'яков, Т. Р. Кияк, З. Б. Куделько. – К. : КМ Academia, 2000. – 218 с.
5. Жлуктенко Ю. О. Українська мова на лінгвістичній карті Канади / Ю. О. Жлуктенко. – К., 1990. – 176 с.
6. Комиссаров В. Н. Проблема интерференции в теории перевода / В. Н. Комиссаров // Проблема интерференции при переводе : сборник статей. Interferenz in der Translation. Herausgegeben von Heide Schmidt VEB Verlag Enzyklopadie. – Leipzig, 1989. – С. 103-108.
7. Мечковская Н. Б. Социальная лингвистика / Н. Б. Мечковская. – М. : Аспект-Пресс, 1994. – 207 с.
8. Шаблій О. А. Міжмовна інтерференція як психолінгвістична універсалія / О. А. Шаблій // Мовні та концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К. : Вид. дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 11. – Кн. 1. – С. 371-375.

Дата надходження до редакції: 16. 06. 2014 р.